

דף ט"ז

ר"ה אמר כל שלא נעשית בכל אלו ור"נ
אמר כל שלא נעשתה באחת מכל אלו
למדנו במשנה, אם קדשו והוסיפו על
ירושלים ועזרות, אך לא עשו באלו
הדברים שמנתה המשנה, הנכנס לשם אין חייב עליה. ומביאה הגמרא
שנחלקו בביאור המשנה. רב הונא אמר, כוונת המשנה כל שלא נעשית
בכל אלו. ורב נחמן אמר, כל שלא נעשתה באחת מכל אלו. שואלת
הגמרא, והרי הקידוש שבימי עזרא בבית שני, היה בלא מלך ובלא
אורים ותומים²⁷⁸? עונה הגמרא, רב הונא סבר ש'קדושה ראשונה קידשה
לשעתה וקידשה לעתיד לבא', ועזרא לא הוסיף כלום באורך ורוחב,
אלא עשה לזכר בעלמא. רב נחמן שאמר באחת מכל אלו שנינו, סבר ש
'קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא', ועזרא קידש
אף על גב שלא הוו אורים ותומים ומלך²⁷⁹. הקשה רבא לרב נחמן ממה
ששנינו במשנה, כל שלא נעשית בכל אלו? אמר לו, יש לשנות במשנה
באחת מכל אלו.

שני ביצעין תחתונה נתקדשה בכל
אלו עליונה נתקדשה בעולי גולה
ומביאה הגמרא ראייה שצריכים לקדש בכל
אלו, ממה ששנינו בברייתא, אבא שאול
אומר שני ביצעין היו בהר המשחה, תחתונה ועליונה. תחתונה נתקדשה
בכל אלו²⁸⁰, עליונה לא נתקדשה בכל אלו אלא בעולי גולה^{281 282}, שלא
במלך ושלא באורים ותומים. תחתונה שהיתה קדושתה גמורה, עמי
הארץ נכנסין לשם ואוכלין שם קדשים קלים, אבל לא מעשר שני.
וחברים, אוכלין שם קדשים קלים ומעשר שני. עליונה שלא היתה
קדושתה גמורה, עמי הארץ היו נכנסין שם ואוכלין שם קדשים קלים
אבל לא מעשר שני. וחברים, אין אוכלין שם לא קדשים קלים ולא מעשר
שני²⁸³. ומפני מה לא קידשוה? שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא

278 במס' יומא א' חמשה דברים חסר מקדש שני אש, ושכינה, וארון, ואורים ותומים, ורוח הקודש'. רש"י.

279 תוס' שואלים מה דחקו להגיה הרי יש כמה סתם משניות שמצא' שיש קדושה לעתיד לבא בפ"ק דמגילה ובפרק בתרא דזבחים שקדושת ירושלים אין אחריה היתר. תוס'.

280 שמימי בית ראשון הכניסוה וחיברוה לעיר על ידי חומה אחרת. רש"י.

281 שהוסיפו על העיר ובנו היקף חומה אחרת לחוץ. רש"י.

282 אע"פ שהדבר בא לידי תקלה הכניסוה כדי שימסרו עצמם עליהם יותר כשיש בה שם קדושה. תוס'.

283 יש לפרש דשעמי הארץ המפרישים מעשרות היו וריזים לעשות בו מצוה מן המובחר, מפ' ששמעו את הדרשה

במלך ונביא ואורים ותומים, ובסנהדרין של שבעים ואחד ובשתי תודות ובשיר. שואלת הברייתא, ולמה קידשוה? ולפני שהגמרא מביאה את תשובת הברייתא שואלת, הרי הברייתא אמרה שלא קידשוה? אלא אומרת הגמרא, כוונת הברייתא לשאול למה הכניסוה? ועונה הברייתא, מפני שתורפה של ירושלים היתה, ונוחה היא ליכבש משם.

בהיכל בונים מבחוץ ובעזרות בונים
ראשונה קידשה לשעתה, או קדשה לעתיד לבוא. ששינינו במשנה, אמר רבי אליעזר שמעתי כשהיו בונים בהיכל, בימי עזרא, עשו קלעים להיכל וקלעים לעזרות²⁸⁴. אלא שבהיכל עשו את הקלעים לפנים ממקום החומה, ובנו את החומה מבחוץ, כדי שלא יזונו את עיניהם מן ההיכל. ובעזרה, עשו את הקלעים מבחוץ למקום החומה²⁸⁵. אמר רבי יהושע, שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית, אוכלין קדשי קדשים אף על פי שאין קלעים, קדשים קלים ומעשר שני אף על פי שאין חומה. מפני ש'קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא'. ומכאן שרבי אליעזר סבר ש'לא קידשה לעתיד לבא'. אמר רבינא לרב אשי, יתכן שהכל מודים ש'קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא', וכל אחד אמר מה ששמע מרבו. שואלת הגמרא, ולרבי אליעזר למה צריך קלעים? עונה הגמרא, שנעשו לשם צניעות²⁸⁶.

אר"י ברב"י למה מנו את אלו
כשעלו בני הגולה מצאום וקידשום
אלא התנאים שנחלקו אם 'קידשה לעתיד לבא' או לא הם התנאים במה ששינינו בברייתא. אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי למה מנו חכמים את אלו, כשמנו

"עשר בשביל שתעשר", והיו צריכים להתוודות "עשיתי ככל אשר צויתני". ושמעו את שמתרגמים "ואכלת לפני ה' אלקיך במקום אשר יבחר שמו שם מעשר דגנך תירושך ויצהרך" ולכן היו נכנסין עד תוך חומת ירושלים הפנימית, לקיים "לפני ה' אלקיך". אבל בקדשים לא היו מטריחים עצמן ואוכלים אותם לפנים מחומה חיצונה כשאר מוצאים אכסניא בפנים. וכשהיו אומרים להם זו קדושה וזו אינה קדושה לא היו שומעים לנו. רש"י.

284 עושים קלעים במקום החומה ובונים את כתלי החומה ליד הקלעים וכן לעזרות. רש"י.

285 והגמרא חש' שהקלעים נעשים לר"א להכשיר את העזרות לקרבן, שקדושה ראשונה בטלה. רש"י.

286 התוס' שואלים שרבי אליעזר א' בפ"ק דחגיגה (דף ג: ושם) שלא קידשה לעתיד לבוא בעמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית. ובמסכת ביצה (דף ג: ר"א אמר עיגול בעיגולין עולה, ומי שסובר כך בברייתא של ליטרא קציעות סובר שתרומה בזה"ו דרבנן. וי"ל שלגבי תרומה ומעשרות קדושת הארץ בטלה, וכאן מדובר בקדושת מחיצה שיתכן שלא בטלה משום שנקראת נחלה. וגם קדושת בתי ערי חומה היא קדושת מחיצה. ור' אליעזר ביקש במסכת ביצה להפקיר כרם רבעי לעניים אע"ג שקדושת הארץ בטלה שמדרבנן היה צריך להוליכו לירושלים. וא"ת אם גם בקדושת מחיצה לא קידשה לעתיד לבא לרבי אליעזר מה ירוחו העניים שלא יוכלו לאכול בירושלים. וי"ל שיכולים לפדותו בשוה פרוטה. ואפ' לכתחילה כשאין הפסד להקדש כשאין בית המקדש קיים. א שנאמר שרבי אליעזר מודה שעזרא קידש קדושת מחיצה לעתיד לבא. תוס'.

במסכת ערכין את העיירות שהיו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון לענין מצות בתי ערי חומה, ולא מנו הרבה עיירות אחרות. שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום, אבל ראשונות בטלו משבטלה הארץ. ומכאן שלרבי ישמעאל ברבי יוסי 'קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא'.

כל שמוקפות חומה מימות יהושע
ב"נ כל מצוות אלו בהן
וקשה מה ששנינו בברייתא אחרת, אמר
רבי ישמעאל ברבי יוסי וכי אלו בלבד היו?
והלא כבר נאמר: "וְנִלְכַּד אֶת כָּל עָרָיו וְכוּ' כָּל אֶלֶה עָרִים בְּצִרְוֹת חוֹמָה גְּבֻהָה וְכוּ'?" אלא למה מנו חכמים את אלו, שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום. האם קידשום עכשיו הרי בהמשך הברייתא שנינו שלא צריכים לקדשם?! אלא שמצאו את אלו ומנאום. ולא אלו בלבד, אלא כל שתעלה בידך מסורת מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון, כל מצות אלו: בתי ערי חומה, שילוח מצורעים, ושאין עושים מגרשיהן שדה, נוהגות בה. מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא. וקשה ממה ששנינו בברייתא הקודמת שלרבי ישמעאל בר יוסי 'קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא'!

"אשר לא חומה" אע"פ שאין לו
אבל היתה לו
ואומרת הגמרא או שנאמר שהברייתות
נשנו על ידי שני תנאים שנחלקו בדברי רבי
ישמעאל ברבי יוסי. או שנאמר שאחת מהן נאמרה על ידי רבי אלעזר בר יוסי. כמו ששנינו בברייתא אחרת, רבי אלעזר בר יוסי אומר שלומדים ממה שהכתוב: "וְקָם הַכֹּהֵן אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר (לא) לוֹ חֹמָה וְכוּ'" נכתב באות אל"ף, והכונה היא "לו" שאף על פי שאין לו עכשיו חומה, אם היתה לו חומה קודם לכן נידון בדין בתי ערי חומה. וכשם שלענין בתי ערי חומה כך לענין קדושה קידשה לעתיד לבוא, אפילו שלא קדשה עכשיו רק קידשה קודם לכן²⁸⁷.

נשמא בעזרה ונעלמה ממנו טומאה
חייב
למדנו במשנה, שמי שנשמא בעזרה ונעלמה
ממנו טומאה ושהה כשיעור, חייב²⁸⁸. הגמרא

287 הגהות הב"ח.

288 תימה למה לא שנו קטני שתים שהן שש שהרי בגמרא מצריכים כתוב לטומאה שבפנים. ויש לומר שהמשנה אינה מדברת אלא אלא בטומאה שבחוץ. תוס'.

שואלת, האם הנטמא בעזרה חייב²⁸⁹? אמר רבי אלעזר²⁹⁰, כתוב אחד אומר: "כָּל הַנִּגַּע בְּמַת וְכו' וְלֹא יִתְחַטֵּא אֶת מִשְׁפָּן ה' טָמֵא וְכו'". וכתוב אחד אומר: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטֵּא וְכו' כִּי אֶת מִקְדָּשׁ ה' טָמֵא וְכו'", אם אינו ענין לטומאה שבחוץ תנהו ענין כשנטמא בפנים²⁹¹.

שואלת הגמרא, והרי צריכים את שניהם. מקדש נקרא משכן ומשכן נקרא מקדש
 כמו ששנינו בברייתא, רבי אלעזר²⁹² אומר
 אם נאמר "מִשְׁפָּן" למה נאמר "מִקְדָּשׁ", ואם נאמר "מִקְדָּשׁ" למה נאמר "מִשְׁפָּן"? אם היה נאמר "מִשְׁפָּן" ולא "מִקְדָּשׁ", הייתי אומר שחייב על משכן שמשוח בשמן המשחה, ולא על מקדש. ואם היה נאמר "מִקְדָּשׁ" ולא "מִשְׁפָּן", הייתי אומר שחייב על מקדש שקדושתו קדושת עולם, שאין אחריה היתר במות²⁹³, לכך נאמר "מִשְׁפָּן" ונאמר "מִקְדָּשׁ". ואם כן הפסוקים נצרכים לדרשה זו? עונה הגמרא, שרבי אלעזר מפרש שלרבי אלעזר בן שמוע היה קשה, הרי משכן נקרא מקדש ומקדש נקרא משכן, וצריכם לכתוב או "מִקְדָּשׁ" בשני הפסוקים, או "מִשְׁפָּן" בשניהם. ומשינוי הלשון במקום אחד "מִשְׁפָּן" ובמקום אחד "מִקְדָּשׁ" ללמד על שני הדברים²⁹⁴. שואלת הגמרא, מובן שמקדש נקרא משכן שכתוב: "וְנָתַתִּי מִשְׁכְּנִי בְּתוֹכְכֶם", הניתן בתוכם נקרא משכן. אבל מנין שמשכן נקרא מקדש? אם נאמר מהכתוב: "וְנִסְעוּ הַקֹּהֲלִים נִשְׁאִי

289 והלא נאמר: "מִזְכֹּר עַד נִקְבָה תִשְׁלַחוּ אֶל מַחֲוֶיךָ לַמַּחֲנֶה תִשְׁלַחוּם וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שָׁכֵן בְּתוֹכָם", והוא כבר טִמֵּא. רש"י. ממה שלומדים לקמן שיעור שהיה לא לומדים לא מלקות ולא כרת שיתכן שהוא רק איסור. תוס'.

290 האמורא רבי אלעזר בן פדת.

291 וא"ת עונש שמענו אזהרה מניין?, ויש לומר מ"ולא יטמאו את מחניהם" שמשמע אפי' נטמא בפנים. ולא כמו שפירש רש"י ש"ולא יטמאו" משמע שנטמא בחוץ ולא נטמא בעזרה. אבל מתחילה שאלו מנהגי מילי משום שכיון שהכתוב אינו מיותר לא מעמידים את "לא יטמאו" אלא בנטמא מבחוץ שמצאנו שהכתוב הזהיר בו במקום אחר "ואל המקדש לא תבא". ועוד נראה שמתחילה לא שאלו אלא לענין כרת, אבל פשוט שיש אזהרה ש"לא יטמאו" משמע שנטמא בפנים, שהרי כתוב "וישלחו מן המחנה" אבל הפסוק בכרת משמע שמדבר באותו שראוי להתחטא קודם שיטמא את משכן. תוס'.

292 התנא רבי אלעזר בן שמוע.

293 תוס' הקשו על רש"י שפירש קדושתה קדושת עולם שאין אחריה היתר במות, ש נפשוט שרבי אליעזר סבר שקידשה לעתיד לבא. ולספרים שגורסים רבי אלעזר קשה שבחולין אמרו אישתימיתיה דאמר ר' שמעון בן אליקים משום רבי אלעזר בן שמוע קדושה ראשונה וכו' ולא קידשה לעתיד לבא. ויש לפרש קדושת עולם שהאריכו בקדושה יותר, או שנקרא קדושת עולם מפני שאין ראוי לחזור ולקדש אלא באותו מקום. תוס'.

294 משמע כאן שאע"ג שמקדש נקרא משכן לא לומדים זה מזה אם לא שכתובים מקראות יתירות. וכן בסוטה בפרק היה מביא, וכן בפרק שני שעירים, ובפרק טרף בקלפי, ובפרק הוציאו לו. וקשה כיון שמקדש נקרא משכן ומשכן מקדש למה בכ"מ לא לומדים את שניהם ממקרא אחד כמו חיה ובהמה שזו בכלל זו. ורבינו חיים כהן מחלק שבדבר שאינו תלוי בקדושת מקום די' במקרא אחד לשניהם אבל כאן שתלוי בקדושת מקום לא לומדים זה מזה. והר"ר שלמה מדרי"ש אמר שגם לר' אלעזר לומדים זה מזה משום שמשכן נקרא מקדש ומקדש משכן. תוס'.

הַמִּקְדָּשׁ וְהִקְיֵמוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן עַד בָּאִם׃ הָרִי הוּא כְּתוּב בְּאֵרוֹן וּבְכָלִי
הַמִּקְדָּשׁ? אֵלֹא מֵהַכְּתוּב : ״וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכְכֶם״. וְאַחֲרָיו
כְּתוּב : ״כָּל אֲשֶׁר אֲנִי מֵרָאָה אוֹתָךְ אֶת תְּבִנֹת הַמִּשְׁכָּן וְכו״׃.

רַבָּא אָמַר לֹא שָׁנוּ אֵלֹא כְּשֶׁהִשְׁתַּחֲוּוּהָ לְמַדְּנוּ בַּמִּשְׁנָה, שֶׁשְּׁעִיור שֶׁהִיָּה בְּטוּמָא
כִּלְפֵי פָנִים בַּעֲזָרָה, הוּא שֶׁהִשְׁתַּחֲוּהָ אוֹ שֶׁשָּׂהָה כְּדִי

הִשְׁתַּחֲוָּאָה. אָמַר רַבָּא, לֹא שָׁנוּ שְׁחִיב בִּהְשַׁתְּחוּיָה אֲפִילוּ לֹא שָׁהָה בָּהּ כְּדִי
הִשְׁתַּחֲוִיָּה, אֵלֹא אִם הִשְׁתַּחֲוּהָ כִּלְפֵי פָנִים לְצַד מַעֲרֵב, אֲבָל אִם הִשְׁתַּחֲוּהָ
כִּלְפֵי חוּץ לְמִזְרָח, אֵין זֶה הִשְׁתַּחֲוִיָּה, וְחִיב רַק אִם שָׁהָה כְּדִי הִשְׁתַּחֲוָּאָה.
וַיֵּשׁ שֶׁשָּׁנוּ אֶת דְּבָרָיו עַל הַסִּיפָא, אוֹ שֶׁשָּׂהָה בְּכִדֵּי הִשְׁתַּחֲוָּאָה. מִשְׁמַע
שֶׁהִשְׁתַּחֲוִיָּה עֲצָמָה צְרִיכָה שֶׁהִיָּה. וְאָמַר רַבָּא, לֹא שָׁנוּ אֵלֹא שֶׁהִשְׁתַּחֲוּהָ
כִּלְפֵי חוּץ, אֲבָל אִם הִשְׁתַּחֲוּהָ כִּלְפֵי פָנִים, חִיב אָף עַל גִּבּוֹ שֶׁלֹּא שָׁהָה.
וְהִתְנָא אָמַר כֵּךְ, הִשְׁתַּחֲוּהָ כִּלְפֵי פָנִים כָּל שֶׁהוּא, אוֹ שֶׁלֹּא הִשְׁתַּחֲוּהָ וְשֶׁהָיָה
כְּדִי הִשְׁתַּחֲוִיָּה בִּהְשַׁתְּחוּיָה שְׁכִלְפֵי חוּץ חִיב.

הִשְׁתַּחֲוָּאָה שְׁאֵין בָּהּ שֶׁהִיָּה, זֶה כְּרִיעָה בַּעֲלָמָא, שִׁיעוּר שֶׁהִיָּה כְּאִמְרִית
הִשְׁתַּחֲוָּאָה שִׁישׁ בָּהּ שֶׁהִיָּה הִיא פִּישׁוּט יָדִים וְרַגְלִים. הַפְּסוּק ״וַיִּכְרְעוּ וְכו״

וְנַחֲלִקוּ רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחֲמָנִי וְאַחַד שְׁעָמוּ, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פִּזִּי. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים
רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פִּזִּי וְאַחַד שְׁעָמוּ, רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחֲמָנִי. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים רַבִּי
שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי. אֶחָד אָמַר שֶׁשִּׁיעוּר שֶׁהִיָּה הוּא כְּאִמְרִית הַפְּסוּק בְּדְבָרֵי
הַיָּמִים : ״וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רֹאִים בְּרִדָּת הָאֵשׁ וְכְבוֹד ה' עַל הַבָּיִת וַיִּכְרְעוּ
אֲפִים אֲרָצָה עַל הָרֶצֶף וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ וְהוֹדוּת לָהּ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ״
וְאַחַד אָמַר כְּאִמְרִית הַכְּתוּב בּוֹ מ'״וַיִּכְרְעוּ״ עַד סוּפּוֹ.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֶת מָה שֶׁשָּׁנִינוּ שְׁקִידָה הִיא עַל אֲפִים, וְכֵן הַכְּתוּב אוֹמֵר
: ״וַתִּקְדֹּת בַּת שֶׁבַע אֲפִים אֲרָץ״²⁹⁵. כְּרִיעָה עַל בְּרִכִּים, וְכֵן כְּתוּב בְּשִׁלְמָה
הַמֶּלֶךְ : ״מִכְרַעַע עַל בְּרָכָיו״. הִשְׁתַּחֲוָּאָה זֶה פִּישׁוּט יָדִים וְרַגְלִים, וְכֵן כְּתוּב
: ״הַבּוֹא נִבּוֹא אֲנִי וְאַמְדָּה וְאַחֲדִיד לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָךְ אֲרָצָה״.

295 תוס' שואלים שגם בהשתחואה מצאנו על אפים בכתוב "ויוצא יוסף אותם מעם ברכיו וישתחו לאפיו ארצה"
"אפים ארץ ישתחו לך" "ויקוד וישתחו לאפיו". וי"ל שלמדו מגמרא קידה על אפים והביאושכן מצאנו בכתוב.
תוס'.